

УДК 37.091.3-027.31:[37.013.42-051:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.3>

Ірина ТОМАШЕВСЬКА

кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-6853-387X

Бібліографічний опис статті: Томашевська, І. (2023). Формування міжкультурної компетентності: проблеми використання інноваційних методів навчання. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 19–23, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.3>

**ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ**

Статтю присвячено розгляду можливостей і перспектив застосування інноваційних методів навчання у процесі формування міжкультурної компетентності. Для досягнення мети в процесі наукового пошуку було схарактеризовано значення та місце міжкультурної компетентності в загальній системі компетентностей майбутніх фахівців та розкрито властивості міжкультурної компетентності.

Головним завданням нових освітніх стандартів є формування під час навчання сукупності компетентностей, які дадуть змогу майбутньому фахівцеві ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах глобалізації та інтеграції, розширення полікультурного середовища. У статті схарактеризовано роль і значення міжкультурної компетентності в підготовці та становленні майбутніх фахівців в контексті глобалізації сучасного суспільного простору.

Необхідність нестандартної системи підготовки фахівців стала стимулом для широкого застосування ділових ігор з метою формування міжкультурної компетентності. В статті охарактеризовано особливості формування міжкультурної компетентності здобувачів освіти в умовах освітнього простору ЗВО із використанням інноваційних методів навчання.

Використання ділових ігор у процесі професійної підготовки є одним із найактуальніших напрямів підвищення ефективності освітньої діяльності за будь-яким напрямом.

Найпродуктивнішими в результаті апробації були визнані ділові метафоричні ігри, у процесі реалізації яких у здобувачів освіти формується новий погляд на здійснення професійної діяльності в полікультурному середовищі. Основне завдання метафоричної гри – знайти новий спосіб вирішення ситуації у процесі міжкультурної комунікації. Унікальність цього методу полягає в тому, що для вирішення в діловій ситуації береться метафора.

За результатами аналізу у статті схарактеризовано особливості метафоричної гри, її можливості та переваги у формуванні міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців в освітньому просторі ЗВО.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, інноваційні методи навчання та викладання, метафорична ділова гра, освітній простір ЗВО, здобувачі освіти.

Iryna TOMASHEVS'KA

Candidate of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-6853-387X

To cite this article: Tomashevs'ka, I. (2023). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti: problemy vykorystannia innovatsiinykh metodiv navchannia [Formation of intercultural competence: problems of using innovative teaching methods]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 19–23, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.6.3>

**FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE:
PROBLEMS OF USING INNOVATIVE TEACHING METHODS**

The article is devoted to the possibilities and prospects of using innovative teaching methods in the process of forming intercultural competence. To achieve this goal, the importance and place of intercultural competence in the general system of competencies of future specialists were characterized in the process of scientific research and the properties of intercultural competence were revealed.

The main task of the new educational standards is to form a set of competencies during training that will allow future specialists to effectively carry out professional activities in the context of globalization and integration, the expansion of a multicultural environment. The article characterizes the role and importance of intercultural competence in the training and development of future specialists in the context of globalization of the modern social space.

The need for a non-standard system of training specialists has become an incentive for the widespread use of business games to develop intercultural competence. The article characterizes the peculiarities of the formation of intercultural competence of students in the educational space of higher education institutions using innovative teaching methods.

The use of business games in the process of professional training is one of the most relevant areas for improving the effectiveness of educational activities in any field.

As a result of the testing, business metaphorical games were recognized as the most productive, in the process of which students form a new view of professional activity in a multicultural environment. The main task of the metaphorical game is to find a new way to resolve a situation in the process of intercultural communication. The uniqueness of this method lies in the fact that a metaphor is used to solve a business situation.

Based on the results of the analysis, the article characterizes the features of the metaphorical game, its possibilities and advantages in the formation of intercultural competence in future specialists in the educational space of higher education institutions.

Key words: intercultural competence, innovative methods of learning and teaching, metaphorical business game, educational space of higher education institutions, students.

Постановка проблеми. Процес глобалізації досягнув нині усі сфери людського життя, включаючи і галузь культури. Очевидним результатом процесу глобалізації стали також значні перспективи комунікації носіїв будь-якої культури з представниками інших культур, і ці можливості сьогодні стали щоденною реальністю для багатьох країн і народів.

Ця обставина спричинила у представників найрізноманітніших наук широкий інтерес до процесу взаємодії та взаємовпливу культур, який дістав назву міжкультурної комунікації.

Актуальність теми. Стрімке зростання міжнародних соціальних контактів між представниками різних культур та усвідомлення необхідності мінімізації конфліктів, що виникають при цьому, зумовило значний науковий і практичний інтерес до феномену міжкультурної комунікації. Відтак, одним із напрямів сучасної вищої освіти є формування міжкультурної компетентності, розуміння специфіки рідної культури та інших культур, формування поведінкових навиків в ситуаціях міжкультурного спілкування та майбутньої професійної діяльності у полікультурному просторі.

На етапі сьогоднішніх дослідженням різних аспектів міжкультурної комунікації займається ціла низка гуманітарних наук: культурологія, комунікативістика, соціологія культури, лінгвокультурологія, етнопсихологія тощо. Завдяки діяльності фахівців цих галузей науки з'явилися наукові дослідження, присвячені розгляду різних проблем взаємодії та взаємовідносин культур.

Мета статті – полягає у розкритті можливостей використання метафоричної гри, як інно-

ваційного методу у формування міжкультурної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженнях вітчизняні вчені Андрущенко, В. Кремень, Н. Ничкало, П. Саух обґрунтували філософські та методологічні положення використання інноваційних форм в освітньому процесі вищої школи; фундаментальні наукові пошуки в контексті професійної підготовки у закладах вищої освіти із використанням інтерактивних технологій здійснили Д. Антюшко, І. Баличевцева, Н. Волкова, Н. Годованець, І. Дубковецька Ф. Климовицький, Т. Коваль, Г. Михайлишин, О. Рудакова, І. Радзівська, І. Самойленко, О. Чернишова та інші.

Проблема формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців різних галузей досліджували Н. Ковальчук, Д. Костенко, О. Кричківська, Н. Лиса, Н. Самойленко. Класифікація моделей міжкультурної компетентності у зарубіжних наукових дослідженнях розкрита О. Пришляк

Теоретичні основи інноваційних методів, обґрунтування, їх класифікація та критерії результативності впровадження в освітній процес були предметом наукових досліджень І. Дичківської.

Розробкою та методикою використання ділових ігор в освітньому процесі закладів вищої освіти займалися А. Бардась, Н. Дзедзьора, Є. Єгудіна, І. Криворучко, Т. Кудрявцева; І. Леонтьєва у своїх наукових розвідках обґрунтувала роль та значення метафоричної ділової гри у професійній підготовці.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна компетентність представляє комплексну,

ієрархічну структуру специфічних компетентностей, що забезпечує власні потреби особистості. Вона є наслідком системи вмінь, навичок, наприклад, зорієнтованість у соціальних ситуаціях, визначення особистісних характеристик та емоційного стану інших людей, вибір оптимально-адекватних способів спілкування.

Компетентність розглядається нами як володіння компетенцією, знаннями, що дають змогу орієнтуватися в соціальних умовах, які швидко змінюються. Міжкультурна комунікативна компетентність створює основу для професійної мобільності, підвищує можливості професійної самореалізації на основі міжкультурної чутливості та толерантності, що особливо актуально для сфери вищої професійної освіти.

В науковому дискурсі учені вважають, що міжкультурна компетентність передбачає:

- здатність долати психічний стрес (знаходити вирішення конфліктних ситуацій, враховувати відмінність політичних систем та етнічної ментальності);

- здатність до ефективної комунікації (вміння спілкуватися з «чужими», долати непорозуміння між «своїми» і «чужими», вміння користуватися різними комунікативними засобами та використовувати різні стилі спілкування);

- здатність вибудовувати міжособистісні стосунки (розуміти почуття інших людей, розуміти та орієнтуватися в чужих соціальних звичаях, правилах поведінки) при діловому спілкуванні в умовах полікультурної комунікації (Зеліковська, 2018, с. 131).

Наведені вище положення свідчать, що формування міжкультурної компетентності необхідно розглядати в контексті розвитку особистості здобувачів освіти, з їхньою здатністю, готовністю та бажанням брати участь у діалозі культур на основі принципів кооперації, взаємної поваги та терпимості до культурних відмінностей, вмінням долати культурні бар'єри.

Специфіка міжкультурного спілкування полягає в тому, що учасники справу з різними кодуваннями, нормами спілкування та побутовою культурою. Як зазначав засновник досліджень міжкультурної комунікації Е.Холл (Hall E.): «якщо культурі можна навчитися, значить, її можна і викладати» (Hall, 1973, с. 31). Відповідно, завдання викладача полягає в тому, щоб допомогти здобувачам світи переосмислити власний культурний досвід і зменшити процес

конфронтації власного «культурного Я» з особливостями інших культур.

Проблеми формування міжкультурної компетентності здобувачів освіти є однією із найактуальніших проблем вищої освіти в контексті сучасних суспільних процесів – глобалізації та інтеграції. Відтак, у процесі професійної підготовки, викладачам необхідно формувати відповідну міжкультурну комунікативну компетентність для успішної майбутньої діяльності.

Формування міжкультурної компетентності базується на переважному використанні не стільки інтелектуальних методів навчання, скільки афективних, поведінкових педагогічних прийомів і методиках.

При цьому основне завдання полягає в усвідомленні рідної та чужої культури як набутих систем координат.

Найбільший ефект в освітньому процесі забезпечують такі методи, як групова робота, біографічний метод, моделювання реальної ситуації, конструювання професійного діалогу в полікультурному середовищі, вправи на культурну сенсифікацію, аналіз міжкультурних ситуацій, рольові та ділові ігри, дискусії, аналіз управлінських ситуацій.

Формування і виконання вирішення освітніх завдань будуть успішними лише в тому випадку, якщо ці завдання носитимуть проблемний характер і стимулюватимуть творчу та пізнавальну активність здобувачів освіти.

Вирішення змодельованих освітніх та професійних завдань, ускладнених ситуацій полікультурного діалогу, розвиває у здобувачів освіти творче мислення, слугує дієвим засобом його формування та розвитку.

Одним із ефективних методів формування та розвитку міжкультурної компетентності, що має можливість залучити до роботи абсолютно всю студентську аудиторію, виступає метафорична ділова гра, яка відповідає усім ознакам інноваційності освітнього процесу ЗВО.

Як вважає І. Леонтєва, «метафорична ділова гра метафорична ділова гра являє собою інноваційний спосіб передачі й отримання варіативної інформації про сучасне суспільство та інструментарій життєдіяльності в ньому» (Леонтєва, 2022, с. 79).

Відповідно до Європейської еталонної рамки впровадження в освітній процес метафоричної ділової гри забезпечує формуванню

одночасно чотирьох основних компетентностей із восьми ключових (спілкування рідною мовою; навчання заради здобуття освіти рідною мовою; навчання заради здобуття знання; соціальні та громадянські навички; ініціативність і практичність).

У науковому просторі інформації про метафоричну гру дуже мало, не зважаючи на те, що вперше використання терміну «метафорична гра» було датоване 2004 роком, фундатором та коучем Міжнародної школи бізнес-тренерів ІСВТ Ж. Зав'яловою. Метафорична гра використовувалася для визначення специфічних різновидів ділових ігор для виконання завдань бізнесу і протягом останнього десятиріччя набула великої популярності поміж бізнес-тренерів.

Особливість цього виду ділової гри полягає в тому, що для її проведення використовують різноманітні метафори: казки, притчі, легенди, які передають за аналогією проблематику реальної ситуації та сучасні проблеми, з якими найчастіше зустрічаються фахівці у майбутній професійній діяльності.

Д. Лакофф (Lakoff D.) і М. Джонсон (Johnson M.) також справедливо вважають, що якщо «картина потребує сотні слів, то метафора варта тисячі картин, оскільки вона динамічна, і кожен її трактує по-своєму» (Lakoff, Johnson, 2001, с.197).

Таким чином, використання в освітньому процесі ЗВО метафоричного матеріалу, у здобувачів освіти через включення в комунікаційний процес, формується вміння виявляти різні способи вирішення тієї чи іншої проблеми в полікультурному середовищі, сприяє активізації творчих здібностей учасників ділової гри. Важливо, що метафоричні ігри забезпечують також взаєморозуміння між учасниками міжкультурної комунікації, вчать навчають толерантності та вмінню цінувати різні точки зору.

Викладачеві під час проведення метафоричної гри відводиться особлива роль. Під час метафоричної ділової гри викладач не повідомляє учасникам готових знань, він лише допомагає шукати способи вирішення тієї чи іншої проблеми, стимулюючи їхню творчу активність. При цьому він повинен правильно проводити аналіз ситуації та вміти робити висновок, не пропустивши при цьому жодної точки зору.

Викладач виступає як менеджер і режисер навчання, а не транслятор навчальної інфор-

мації, при цьому здобувач освіти виступає як суб'єкт діяльності. В процесі проведення метафоричних ігор важлива і психологічна підготовка викладача та його компетентність щодо використання інноваційних технологій.

Важливим аспектом успішного використання метафоричної гри є те, що викладач повинен вміти виявляти індивідуальні, особистісні та професійні якості здобувачів освіти для надання їм допомоги і підтримки у вирішенні складних проблем, що виникають у процесі гри.

Відтак, подібний спосіб спілкування викладача зі студентською групою сприяє формуванню самостійної та відповідальної особистості, яка зможе правильно оцінити труднощі, що виникають у міжкультурному спілкуванні та знайти правильні рішення їх подолання. Дана форма роботи дає змогу навчити здобувачів освіти аргументувати свою думку, вносити ідеї, володіти культурою дискусії у полікультурному середовищі.

Представлена форма інноваційного навчання має низку суттєвих дидактичних переваг, що сприяють ефективному формуванню міжкультурної компетентності, посеред яких:

- ініціативна позиція здобувачів освіти в освітньому процесі;
- засвоєння навчального матеріалу через пізнання світу й активний з ним діалог;
- самостійний творчий пошук відповідей та вирішення проблемних ситуацій, що ґрунтується на досвіді з одночасним його збагаченням і подальшим пошуком істини;
- вироблення рефлексії, саморефлексії та вмінь здійснювати психофізіологічну корекцію власної діяльності у полікультурному середовищі.

Завдяки цьому зазначена форма навчання формує, на нашу думку, адекватне ставлення здобувачів освіти до сучасної рідної іншої культури в широкому сенсі, способів накопичення соціального досвіду і сприйняття полікультурного соціального середовища, що надалі, безсумнівно, позначиться на рівні їхньої соціальної зрілості загалом.

Як показує наш досвід роботи, метафоричні ігри, які ґрунтуються, насамперед на комунікаційному процесі, значно підвищують міжкультурну активність здобувачів освіти, стимулюють прагнення до вивчення та освоєння історії,

традицій, правил та норм спілкування іншої культури, що в кінцевому результаті, ефективно впливає на формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що метафоричні ігри є важливими у процесі професійної підготовки майбутніх

фахівців, оскільки їхнє цілеспрямоване використання формує креативно мислячих фахівців із високим індексом задоволеністю професією та готовністю здійснювати професійну діяльність у полікультурному просторі тобто з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зеліковська О. (2018) Формування міжкультурної компетентності студентів ІТ-спеціальностей: сучасний вимір. *Методичні засади професійного навчання майбутніх фахівців*. 2018. С. 129–135.
2. Леонтєва І. В. (2022) Метафорична ділова гра у професійній підготовці фахівців сфери корпоративної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. Випуск 2(51). С. 77–81
3. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя». URL: <http://surl.li/puzs>
4. Сисоєва С. О. (2011) Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
5. Сніца Т. (2014) Міжкультурна комунікація як суспільний феномен. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Випуск III. С. 146–153.
6. Giorgdze M. (2017) Interactive teaching methods: challenges and perspectives. *International E-Journal of Advances in Education*. Vol. III, Issue 9. P. 544–548.
7. Hall E. (1973) *The Silent Language*. NY : Garden City.
8. Lakoff J., Johnson M. (2001) *Metaphors we Live by*. *University of Chicago Press*.

REFERENCES:

1. Zelikovska O. (2018) Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti studentiv IT- spetsialnostei: suchasnyi vymir. *Metodychni zasady profesiinoho navchannia maibutnix fakhivtsiv*. 2018. S. 129–135 [in Ukrainian].
2. Leontieva I. V. (2022) Metaforychna dilova hra u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv sfery korporatyvnoi osvity. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia : Pedahohika. Sotsialna robota*. Vypusk 2(51). S. 77–81 [in Ukrainian].
3. Rekomendatsii Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (YeS) «Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia». URL: <http://surl.li/puzs> [in Ukrainian].
4. Sysoieva S. O. (2011) Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh: navchalno-metodychnyi posibnyk. In-t pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh. Kyiv : VD «ЕКМО», 2011. 324 s. [in Ukrainian].
5. Snitsa T. (2014) Mizhkulturna komunikatsiia yak suspilnyi fenomen. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu*. 2014. Vypusk III. S. 146–153 [in Ukrainian].
6. Giorgdze M. (2017) Interactive teaching methods: challenges and perspectives. *International E-Journal of Advances in Education*. Vol. III, Issue 9. P. 544–54.
7. Hall E. (1973) *The Silent Language*. NY : Garden City.
8. Lakoff J., Johnson M. (2001) *Metaphors we Live by*. *University of Chicago Press*.